

E-KULTUROLOĢIJA

Andrejs Mūrnieks

Kultūras jēdziens

7. temats

Civilizācija un kultūra
Kultūru dialogs

1. daļa

Austrumi un Rietumi

Civilizācija un kultūra

Civilizāciju – daži pētnieki (piemēram, O.Špenglers un N.Berdjajevs) mēdz pretstatīt kultūrai.

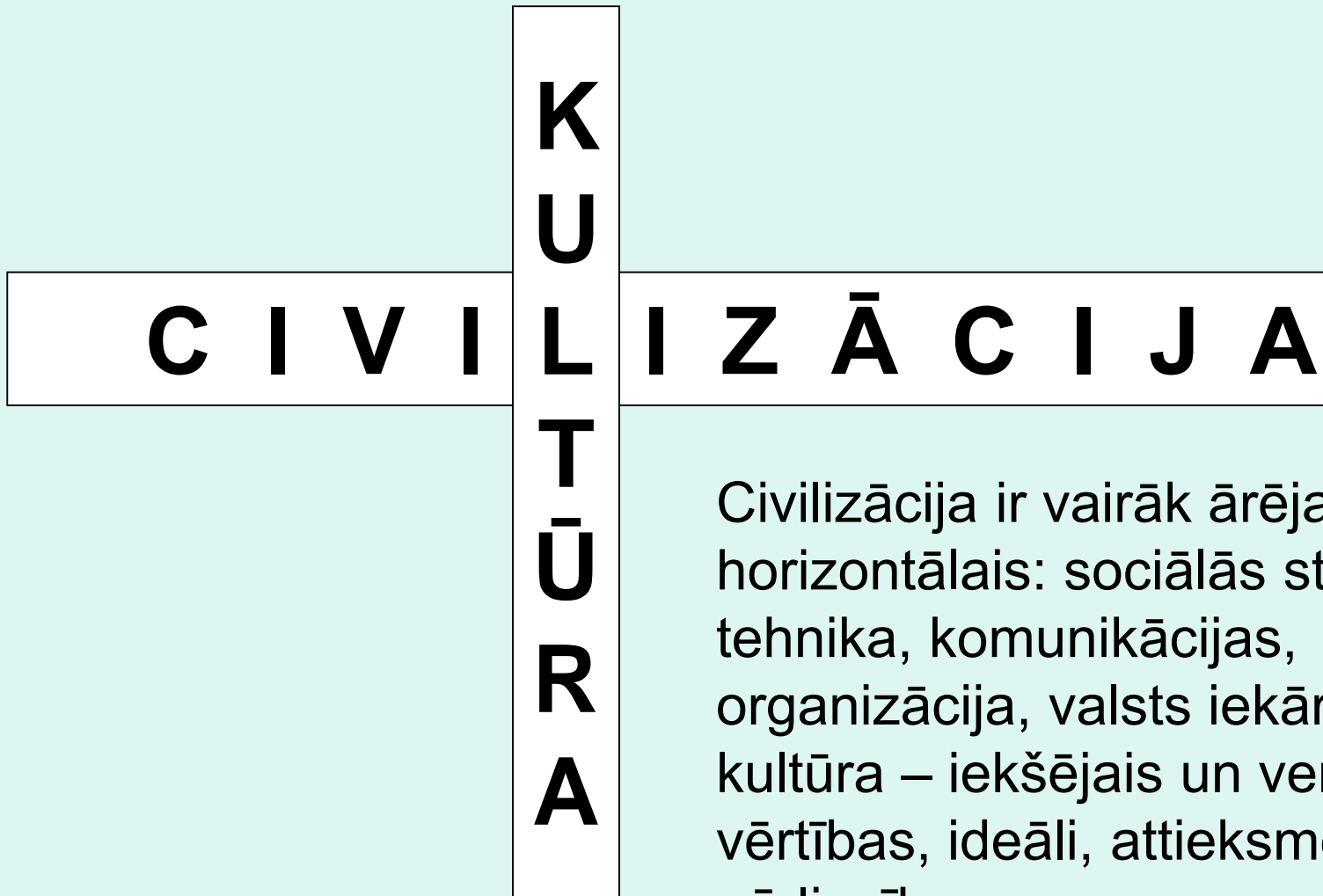
Šajā gadījumā ar civilizāciju saprot vairāk sabiedrības materiālo attīstību, bet ar kultūru – garīgo.

Pie civilizācijas faktoriem pieskaita sabiedrības organizāciju, tehniku, visu ārējo, atkārtojamo un kvantitatīvo, pie kultūras faktoriem pieder vērtības, priekšstati, garīgais, neatkārtojamais, kvalitatīvais (kas nāk no reliģijas, mākslas, filozofijas).

ž. Maritēns savukārt uzskata, ka *civilizācija nav sava nosaukuma cienīga, ja vienlaikus nav arī kultūra.*

Civilizācija un kultūra **papildina** viena otru.

Kultūra un civilizācija

Civilizācija ir vairāk ārējais, horizontālais: sociālās struktūras, tehnika, komunikācijas, organizācija, valsts iekārta; kultūra – iekšējais un vertikālais: vērtības, ideāli, attieksmes, pārlicības.

Austrumu un Rietumu atšķirības I

* Rietumu kultūru no citām atšķir tās **dinamiskā attīstība** un **pretrunīgums**. Iemesli šīm īpatnībām ir vismaz trīs:

1) Rietumu kultūra veidojusies no diviem avotiem ar visai pretēju raksturu: no antīkās un kristīgās kultūras.

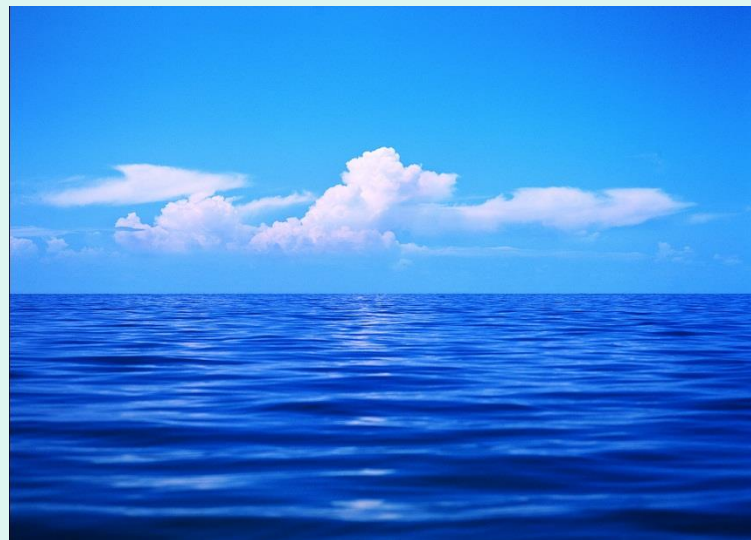
2) Bībeles tradīcijai raksturīga, no vienas puses, uzticība atrastajai patiesībai kā vienīgajai, no otras puses, galēju pretrunu iekļaušana domāšanā un pasaules izpratnē (piemēram, Dievs ir viens un Trīsvienīgs, Kristus ir Dievs un cilvēks – vienlaikus, u.tml.).

3) Saskaņā ar Bībeles koncepciju pasaule ir reāla, cilvēkam ir jāturpina Dieva iesāktais radīšanas darbs. Turklāt pasaule tiek uztverta kā laika kustība, kas neatkārtojoties rit uz priekšu (lineārais laiks), no šī priekšstata izriet ideja par attīstību (progresu).

* Turpretī Austrumu kultūrām raksturīgs cikliskais laiks, nesteidzība, pretrunu ignorēšana vai pretēju viedokļu iekļaušana kopībā, kur “viss saplūst vienā” pazaudējot savu individuālo raksturu un atšķirību. Abu kultūras tipu simboli: augošs koks (rietumi) un mierīga jūra (austrumi).

Austrumu un Rietumu kultūru atšķirības II

- **Austrumos**
vienība saplūstot
stabilitāte, nemainība

- **Rietumos**
vienība daudzveidībā
attīstība, dinamisms

Vienība saplūstot – Austrumi (Indija)

Brihadaraņjakas upanišada par visa vienību: Un tāpat kā gabalam sāls nav nedz iekšpus, nedz ārpus kā tāda, kas būtu no viņa atšķirams, jo viss šis gabals ir viena vienīga garša, tāpat nedz ārpus, nedz iekšpus *Ātmanam* nav nekā tāda, kas būtu no viņa atšķirams, – viss viņš ir viena vienīga sajēga.

Čhandogja upanišada: Kur neredz nevienu citu, kur nedzird nevienu citu, kur nemana nevienu citu – tas tad ir bezgalīgais. Kur vēl kādu redz, .. dzird, .. mana – tas ir galīgais. Bezgalīgais no tiesas ir nemirstīgs, galīgais mirstīgs.

Prašna upanišada: Un tieši tāpat kā uz jūru tek upes un sniegušas jūru, tur pazūd un zūd viņu vārdi un viņas pašas, un visas tad jāsauc par jūru, – tāpat arī jēdzēja 16 daļas uz *purušu* tek, un tad *purušu* sniegušas, *purušā* pazūd. Zūd vārdi un viņas pašas, un visas tad jāsauc par *purušu*. Viņš te ir nesadalīts un viens, viņš nemirstīgs.

Vienība daudzveidībā – Rietumi

Rietumu domāšanas principus ilustrē 20. gs. angļu rakstnieka K. S. Luisa pārdomas, kurš noraida ideju par pasauli, kur *ceļi ir kāda apla rādiusi, kas, ja pa tiem pietiekami ilgi iet, pamazām tuvināsies un beidzot satiksies centrā. Drīzāk šo pasauli varētu salīdzināt ar ceļu, kas pēc paris jūdzēm sadalās divos, katrs no tiem atkal divos, un katrās krustcelēs mums jāpieņem lēmums. Pat bioloģiskā līmenī dzīvība nelīdzinās dīķim, bet kokam. Tā neattīstās vienotības virzienā, bet projām no tās. Jo pilnīgāka ir kāda radība, jo vairāk tā atšķiras no pārējā. **Nobriestot labais arvien vairāk atšķiras ne tikai no ļaunā, bet arī no cita labā.***

Pēc rakstnieka domām, visi ceļi neved vienuviet un nesatiekas kādā Absolūtā kosmiskā centrā. Fundamentālie virzieni ir **divi**: viens ved pretī labajam, otrs pretī ļaunajam.

Nepareizu saskaitīšanas rezultātu var izlabot, taču tikai tādā gadījumā, ja jūs pārbaudāt savus aprēķinus un, atraduši kļūdu, no tās vietas sākat rēķināt vēlreiz, nevis vienkārši turpināt. Ļaunumu var novērst, bet tas nevar „attīstīties” par labo.

Virzoties pa attīstības ceļu, individuālais un atšķirīgais nobriest un kļūst arvien pilnīgāks, bet tas nevar notikt virzoties pretējā virzienā, t.i. darot ļaunu, vairojot vardarbību, ignorējot morāles likumus. Tātad visas cilvēka dzīves izvēles nav vienādas, tās ir svarīgas, dažas pat neatgriezeniski nozīmīgas. No tā, kuru ceļu izvēlēties, būs atkarīga visas dzīves virzība, jēga un pēdējais izvērtējums.

Cilvēces attīstība vēsturiskā skatījumā II

Esošās civilizācijas

“Karstā”, dinamiskā (Rietumu)

Pazīmes:

ārējā mobilitāte

iekšējā paškontrole

modernizācija

Izzudušās civilizācijas

“Aukstās”, statiskās (Austrumu)

Pazīmes:

kārtība, hierarhijas, klani

plurālisms garīgajā dzīvē

maz mainīga sabiedrība

Austrumu un Rietumu mijiedarbība

Austrumos pieņem:

- rietumu tehnoloģijas
- masu kultūru
- rietumu ideoloģijas
- individuālismu
- vērtību relativismu
- materiālismu
- nevērību pret tradīcijām

Rietumos pieņem:

- austrumnieku lēto darbaspēku
- energoresursus
- eksotiskās preces
- austrumu reliģiju elementus: jaunajās reliģijās, ezotērikā
- apģērbu elementus
- austrumu mākslu, cīņas stilus

Abas puses ir tikai daļēji apmierinātas ar šādu apmaiņu, jo tā ne vienmēr attaisno gaidas. Līdz ar vērtībām tiek pārņemti netikumi, vai arī apmaiņai nav adekvāts raksturs. Pat pārņemot atsevišķas, no konteksta izrautas vērtības – svešā kultūras vidē tām izrādās pretējs (nereti negatīvs) rezultāts nekā tika gaidīts.

Ko Austrumu un Rietumu kultūras varētu iegūt no dialoga un mācīties cita no citas?

Rietumi no Austrumiem:

- vitalitāti, optimismu
- centīgumu darbā
- kolektīvo solidaritāti
- cieņu pret tradīcijām
- apdomību izvēlē
- saikni ar dabu
- cieņu pret vecākiem

Austrumi no Rietumiem:

- kritisko domāšanu
- cieņu pret katru indivīdu
- novatorismu, drosmi veikt jauninājumus
- mērķtiecību, plānveidību, sistemātismu
- patstāvību spriedumos

Svarīgi atrast veidu kā, pārņemot svešo un citādo, nepazaudēt savējo.

Dialogs

*Es, pasaules daļa –
atbildīgs par visu!*

(Rainis)

*Daudzas mūsdienu
problēmas var risināt
tikai kopīgi!*

Pretstatā postmodernisma relatīvismam un masu kultūras unifikācijas tendencēm, 20. gs. sākumā veidojās filozofijas virziens un kustība, kuras uzmanības centrā ir DIALOGS – starp cilvēkiem, valstīm un kultūrām. Dialogs sākotnēji nozīmē **sarunu** (*dia* – divi, *logos* – vārds.). Jautājums – kādu? Kā veidot attiecības, lai tās nepārvērstos konfliktā vai kādu no sarunas partneriem neatstumtu, nenomāktu? Īsts dialogs nozīmē nevis vienaldzību pret patiesību un arī ne savas patiesības uzspiešanu, bet kopīgus patiesības meklējumus. Atbildību pret patiesību.

Paldies par uzmanību!

Jautājumi diskusijām, uzdevumi

- Miniet piemērus no dzīves, vēstures vai literatūras virspusējam un dziļam dialogam starp cilvēkiem! Kādas ir dziļa dialoga pazīmes un kā tās varētu īstenot dialogā starp kultūrām?
- Uzrakstiet atšķirīgo un kopīgo divu dažādu Latvijā dzīvojošu tautību kultūrām! Nosauciet kultūru mijiedarbības gadījumus! Vai, bagātinoties kultūru dialogā un pārņemot citu kultūru vērtības, ir iespējams saglabāt nacionālo identitāti?
- Ar ko atšķiras dažādu nāciju un tautību kultūras no mūsdienu masu kultūras? Kāda ir masu kultūras ietekme uz nacionālām īpatnībām, tradīcijām? Miniet pozitīvus un negatīvus piemērus!
- Kas, jūsuprāt, ir kopīgs Austrumu un Rietumu kultūrās? Kuras ir tās vērtības, kas visur tiek cienītas?